

Perheen osallisuus kirkon perhetoiminnassa

Johanna Heikkinen
Asiantuntija
Lasten ja nuorten keskus ry

Perhelähtöinen seurakunta on perheen osallisuutta vahvistava yhteisö, jossa jokaisella perheellä ja perheenjäsenellä on oma paikkansa ja jossa pyritään aktiivisesti löytämään ratkaisuja perheiden kohtaamiselle ja kuulemiselle. Osallisuuden kokemus myös tekee kirkon toiminnasta merkityksellistä ja vahvistaa jäsenyyttä.

Lapset seurakuntalaisina -kehittämissasiakirja (2013) nostaa vahvasti keskiöön lapsen ja perheen. Sen mukaan kirkon toimintaa tulisi kehittää vahvemmin lapsen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin pohjalta. Juuri siitä on kysymys perheiden osallisuudessa, joka on hyvin monen tekijän summa. Sen tulisi olla, laadun tavoin, toimintaa joka tasolla läpäisevä tekijä, sillä osallisuus myös sitouttaa kirkon toimintaan ja vahvistaa merkityksellisyyden kokemusta. Perhetoimintaa toteutettaessa ja kehitettäessä on keskeistä kysyä, millaisia mahdollisuuksia perheillä on osallisuuden kokemukseen kirkossa ja miten niitä lisättäisiin.

Osallisuuden jäljillä

Osallisuus itsessään on hyvin laaja-alainen ja moniulotteinen käsite, josta on monenlaisia tulkintoja viitekehyksen mukaan. Haasteelliseksi osallisuuden toteutuksen tekee myös sen liittyminen vahvasti yksilön kokemukseen.

Yksilöllisiin kokemuksiin pohjautuvaa tietoa osallisuudesta ei voi saada muuten kuin kysymällä asiaa henkilöltä itseltään. Tämä on tärkeää myös puhuttaessa perheiden osallisuuden kokemuksista, joita selvitettäessä on keskeistä kuulla myös perheiden toiveita ja ajatuksia.

Osallisuuteen liittyy vahvasti kokemus hyvinvoinnista ja osalliseksi pääsemisestä. Osallisuus voidaan määritellä kuulumisena johonkin, omaan ja ympäristöön liittyviin asioihin vaikuttamisena, vastuun ottamisena sekä toimimisena aktiivisesti ja sitoutuneesti osana yhteisöä. Kirkon perhetoiminnassa osallisuudesta voidaan laajasti määriteltynä puhua silloin, kun perheet ovat voineet vaikuttaa heille suunnatun toiminnan toteuttamiseen heille sopivalla tavalla.

Kirkon strategian *Kohtaamisen kirkko 2020* keskeisenä tavoitteena on osallisuuden osalta ollut jäsenyyden vahvistaminen. Jäsenyys ja osallisuus liittyvätkin keskeisesti toisiinsa. Siellä, missä osallisuuteen on kiinnitetty huomiota, myös seurakuntalaisten aktiivisuus on lisääntynyt.

Tämä on ollut keskeisesti esillä seurakuntien eri toimintamuodoissa. Ja uusia toimintamuotoja, joilla pyritään lapsen, nuoren ja perheen osallisuuden vahvistamiseen, kehitetään seurakunnissa ja yhteistyöverkostoissa eri puolilla Suomea jatkuvasti.

Kirkon työntekijältä perheen osallisuuden vahvistaminen edellyttää läsnä olevaa ja kuuntelevaa työtettä, sillä aidon osallisuuden lähtökohtia ovat aito kiinnostus sekä erilaisuuden ja moninaisuuden kunnioittaminen.

Yksilön ja perheen kannalta osallisuudessa keskeistä on kokemus hyväksytyksi tulemisesta sekä turvallisuudesta. Lisäksi tarvitaan mahdollisuuksia ja tilaa ihmettelylle – sallivassa, ymmärtävässä ja kannustavassa ilmapiirissä. Tämä on tärkeää kaiken kasvun, oppimisen ja osallisuuden vahvistamisessa.

Myös Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2019) painottavat lapsen ja perheen osallisuutta niiden mahdollisuuksien myötä, joissa oma osaaminen ja kiinnostuksen kohteet pääsevät näkyviin toiminnassa.

Osallisuuden merkitys perheelle

Perheen osallisuuteen liittyvät monet taustatekijät ja elämäntilanne kokonaisuudessaan, muun muassa kokemukset vanhemmuudesta ja hyvinvoinnista. Koska lasten tarpeet ohjaavat keskeisesti vanhempien toimintaa ja toiveita, heidän kannaltaan osallisuudessa merkittävä on mahdollisuus vaikuttaa omaa lasta koskeviin asioihin, perheen kesken vietetty aika sekä kokemus lapsen hyvinvoinnista.

Selvitysten mukaan vanhempien odotuksissa kirkon perhetoimintaa kohtaan korostuvatkin kohtaamisen kokemukset, vertaistuen mahdollisuus ja lapsen kannalta mielekäs toiminta. Kirkon toiminnassaan korostamat hengelliset syyt ovat osoittautuneet perheiden toiveissa vähäisemmiksi. On todettu, että äidit kokevat osallisuutta perhettä ja lasta koskeviin asioihin isiä useammin. Kirkon perhetoimintaa kehitettäessä keskeistä olisikin kiinnittää huomiota myös isien osallisuuteen. Onneksi isän merkitys perheen hyvinvoinnin kannalta tiedostetaan yhteiskunnassamme jo entistä vahvemmin ja myös seurakunnissa kiinnitetään enenevässä määrin huomiota perhetoiminnan kehittämiseen isänäkökuilmasta.

Isien osallisuuden vahvistamisen on huomattu lähtevän usein pienistä asioista, kuten siitä, miten sanoitamme omaa toimintaamme: kutsummeko osallistujia äiti-lapsitoimintaan vai esimerkiksi perhekerhoon? Puheemme saattaa huomaamattamme sisältää vakiintuneita käsitteitä, jotka sulkevat isät toiminnan ulkopuolelle.

Isien osallisuuden kannalta yksi keskeinen tekijä perhetoiminnassa on toiminnan ajankohta. Mikäli isä käy töissä ja äiti on kotona, voi isän osallisuutta tukea järjestämällä kohdennettua toimintaa iltoihin ja viikonloppuihin, jolloin myös isällä, tai ylipäänsä työssäkäyvällä vanhemmalla, on mahdollisuus olla mukana.

Äideillä ja isoäideillä on perinteisesti ollut vahva rooli uskonnollisen kasvatuksen antajina ja perinteiden eteenpäin viejinä. Yhtä tärkeää olisi huomioida isien rooli lasten hengellisinä matkakumppaneina ja löytää ratkaisuja, joiden kautta tuettaisiin isien osallisuutta tässä tehtävässä.

Osallisuus ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä

Perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden on todettu liittyvän vahvasti toisiinsa. Lapsiperheiden hyvinvoinnin edellytyksiä turvaavat tutkitusti työllistyminen, työstä saatu palkka, tasapuolinen työnjako perheessä, kiinteät ja luottamukseen perustuvat suhteet, vahva sosiaalinen verkosto ja hyvä terveys. Hyvinvointia uhkaavat eriarvoistumisen lisääntyminen, lapsiperheköyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen.

Vastaavasti hyvinvoinnin haasteiden, kuten lapsen erityistarpeiden ja työttömyyden, on todettu vähentävän osallisuuden kokemusta. Tähän liittyy myös vanhempien voimavarojen heikentyminen, jolloin heillä ei myöskään ole välttämättä kykyä osallistua aktiivisesti perheille tarjolla olevaan toimintaan.

Myös sosiaalisilla suhteilla on todettu olevan kasautuva vaikutus; juuri haastavissa tilanteissa elävien perheiden sosiaalinen verkosto on usein vähäinen. Tämä heikentää entisestään sekä perheen osallisuuden kokemusta että mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa.

Olisikin tärkeää miettiä, miten seurakunta voisi olla tukemassa myös haastavissa tilanteissa olevien perheiden hyvinvointia ja jaksamista. Entä millaisia mahdollisuuksia perheellä on kokea osallisuutta ja olla mukana seurakunnan toiminnassa silloin, kun he eivät voi osallistua seurakunnan toimintaan tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa? Voiko perhe olla mukana seurakunnan toiminnassa omista lähtökohdistaan, mahdollisuuksistaan ja tarpeistaan käsin?

Tärkeää tukea voivat tarjota esimerkiksi seurakuntien perhekerhot sekä erilaiset perheiden hyvinvointia tukevat diakonian ja perhetoiminnan yhteiset toimintamuodot, kuten kotiapu, vauvan ja

vanhemman varhaista vuorovaikutusta tukeva toiminta, sekä perheen yhdessäolon mahdollistava toiminta, jossa on huomioitu eri-ikäiset lapset ja erilaiset perheet.

Osallisuuden mahdollistaminen haastavissa ja kuormittavissa elämäntilanteissa oleville perheiden – ja erityisesti vanhemmuuteen kohdistettu tuki – on tärkeää osallisuuden käytännönläheisen vaikutuksen takia: kokemus osallisuudesta vahvistaa perheen keskinäisiä suhteita sekä tukee vanhempien itseluottamusta omasta vanhemmuudestaan.

Osallisuus lapsen silmin

Lapselle osallisuuden pohjana on kokemus ”olen arvokas, olen tärkeä, minua kuunnellaan”. Lapset itse korostavat läheisten ihmisten merkitystä omassa hyvinvoinnissaan.

Lapsen osallisuus kulminoituu vahvasti YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka toteutumista myös seurakunnan perhetoiminnassa on tärkeää seurata, arvioida ja kehittää kokonaisvaltaisesti. On keskeistä kiinnittää huomiota erityisesti siihen, millaisia käytäntöjä seurakunnan toiminnassa on lapsen kuuntelemiseen. Onko lapsella mahdollisuus kertoa omista toiveistaan ja ajatuksistaan niin, että niillä on todellista vaikutusta? Miten lapset ylipäänsä näkyvät seurakunnassa? Ymmärtääkö seurakunnan perhetoiminnassa jumalanpalveluselämä sellaiseksi, että se tarjoaa lapselle tilaa ja hyvää oloa? Entä onko päätöksissä seurakunnan toiminnasta, tiloista ja resursseista huomioitu lasten toiveet ja tarpeet?

Aikuinen on keskeisessä roolissa sen suhteen, millaista lapsen osallisuus ja toimijuus on; lapsi toimii ympäristöissä, jotka hänelle annetaan.

Lapselle osallisuus on merkityksellistä tässä ja nyt. Hänen kokemuksensa osallisuudesta luo toimijuutta, ja toimijuus rakentaa lapsen identiteettiä, käsitystä siitä, millainen minä olen. Olenko hyväksytty sellaisena kuin olen? Kelpaanko ja rakastetaanko minua?

Lapsen osallisuuden kulmakivi on hyvä elämä. Sen lähtökohdat ovat merkityksellisissä suhteissa sekä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Siksi on tärkeää, että seurakunnan tilat ja toiminta tukevat muun muassa lapsen omaehtoista ja hänelle ominaista toimintaa sekä lapsen ja perheen keskinäistä vuorovaikutusta.

Lapsen hyvinvointi ja osallisuus on sidoksissa perheen kokemukseen hyvinvoinnista ja osallisuudesta. Useissa seurakunnissa on lähdetty kehittämään erilaisia lapsen ja perheen kuulemisen tapoja, toimintaa ja rakennetta. Tätä kaikkea on muokattu rohkeasti lasten ja perheiden tarpeet edellä.

On tärkeää pohtia yhdessä, mitä voimme tehdä, jotta perheiden ja lasten osallisuus seurakunnassa vahvistuisi?

LÄHTEET:

Csikszentmihalyi, M. (toim.) (2014). Applications of Flow in Human Development and Education. The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi. New York: Springer.

Hidi, S. & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist* 41(2)

Litmanen, T., Lonka K., Inkinen, M., Lipponen, L. & Hakkarainen, K. (2012). Capturing teacher students' emotional experiences in context: Does inquiry-based learning make a difference? *Instructional Science*, 40(6)

Vuorenmaa, M. (2016). Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Tampere: Tampere University Press.

Ylä-Tuuhonen, M. (toim.) (2014). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3.

Lapset seurakuntalaisina -kehittämisasiakirja (2013). Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2013:1.

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2019). Helsinki: Opetushallitus.